

Талімончук Юлія

*Волинський національний університет імені Лесі Українки,
науковий керівник – канд. іст. наук, доцент кафедри
історії України та археології Кінд-Войтюк Н. В.*

ГОЛОДОМОР ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ ТА САМОІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Ключові слова: Голодомор, терор, СРСР, національна пам'ять.

Keywords: Holodomor, terror, USSR, national memory.

Події російсько-української війни змусили по-іншому подивитися на минуле всіх українців, особливо школярів і молодь. Голодомор – одне з тих питань, актуалізація яких є особливо важлива у початковій, середній та старшій школах, адже саме у шкільний період формуються уявлення про українську історію та її витоки.

Голодомор – це геноцид української нації, вчинений в 1932–1933 рр. На початку 1930-х рр. політика колективізації в Україні зазнала краху. Селяни масово покидали колгоспи та забирали своє майно: худобу, інвентар, зароблене збіжжя. Для збереження колгоспів та майна у руках держави режим прийняв 7 серпня 1932 р. репресивну постанову, яка в народі отримала назву «закон про п'ять колосків» [4].

Застосування фізичної сили було дозволено на законодавчому рівні каральним органам, встановлювалася система «чорних дошок» та внутрішніх паспортів, яка не давала оминати жодного села і не обшукати жодного селянина. На підтвердження застосування узаконених насильницьких дій проти українських селян є приблизно 400 документів [5]. Навесні 1933 р. смертність в Україні набула катастрофічних масштабів. Пік Голодомору припадає на червень. Тоді щодоби мученицькою смертю помирало 28 тисяч осіб, щогодини – 1 168 осіб, щохвилини – 20. У цей час Москва надала Україні насінневу (для посівної кампанії) та продовольчу позики [3].

Голод в Україні був забороненою темою. Керівники державної партії наважилися розповісти на XX з'їзді КПРС (1956) про сталінський терор, спрямований передусім проти компартійно-радянської номенклатури та інтелігенції, але приховували до останнього терор голодом у колективізованому селі [2].

Опираючись на результати проведених опитувань та досліджень у 2013 та 2023 рр. серед молодих українців від 16 до 23 років, можна дійти висновку, що у них є плацдарм для усвідомлення цієї трагедії. Серед опитуваних усі знають хронологічні межі штучного голоду, територію поширення, організаторів (узагальнено називаючи їх), проти кого був влаштований Голодомор. Усі впевнено і правильно зазначили, проти кого він був влаштований. Одним із питань було таке: «Чи торкнувся голод вашої сім'ї?». Серед усіх опитуваних за діаграмою у 16,7 % Голодомор торкнувся історії сім'ї. Останнім запитанням в опитуванні було особисте ставлення до Голодомору. Читаючи та аналізуючи відповіді, можна сказати, що в українській молоді є усвідомлення штучного голоду 1932–1933 рр. як акту геноциду. Ставлення, беззаперечно, жахливе і негативне, як зазначають самі

опитувані. У них, що важливо, є усвідомлення масштабу трагедії та чітке розуміння, хто є організатором. Акцентують на актуальності питання, його місці в умовах сучасних політичних війн, важливості збереження пам'яті про трагедію [1].

Для правильного формування уявлення про цей акт геноциду варто ініціювати його вивчення ще з початкової школи, з 1 класу [6]. Цікавим для школярів молодших класів цікаве пояснення суті трагедії в ігрових формах. Наприклад, завідувачка екскурсійно-освітнього відділу Національного музею Голодомору-геноциду Яна Городняк розповіла про особливі підходи в організації екскурсій для наймолодших відвідувачів та методи пояснення трагедії в ігрових формах: «Усі діти різні і дуже важко спрогнозувати, як хто зреагує. Тому для наймолодших у нас є гра “схованка”. І дуже багато дітей віком 3–4 років її дуже люблять. Суть гри в тому, що ми формуємо образ дівчини, яку звати Катерина. Вона жила під час Голодомору і ми намагались показати, що сталося з Катрусєю, і що робити, аби вона вижила. Діти взамін отримують зерно, щоб сховати у схованку для Катрусі, аби вижила вся її родина» [6]. Із 5–6 класів можна вводити терміни «радянська влада», «Сталін», «куркулі», «заможні селяни», тлумачити їх доступними словами для сприйняття дітьми 10–12 років. Бажано використовувати інтерактивні методи подачі з використанням медіа. Можливий варіант розробки різноманітних вікторин на загальну орієнтацію в матеріалі. У старшій школі (10–11 класи) можливий варіант перегляду документальних фільмів, проведення диспутів тощо. Можна використовувати методи із залученням уяви: запропонувати зробити власними руками, за допомогою штучного інтелекту чи інших застосунків відтворити дійсність звичайних українців, які переживали голод, і описати їх.

Отже, для того, аби сформувати у підростаючих поколінь чітке й правильне уявлення про масштаби трагедії, надзвичайно важливими є методи та концепції подачі інформації у школах, аби у майбутньому в дітей виховувалася пошана до історії та жертв голодного терору 1932–1933 рр. Сучасна українська школа має дбати про безпечне, не травматичне сприйняття Голодомору, особливо актуалізуючи пам'ять про нього в роки сучасної війни Росії проти України.

Джерела та література

1. Голодомор очима луцьких студентів. Точка зору. *Волинські новини*. 23 листопада 2013 р. URL: https://www.volynnews.com/news/rest/holodomor_ochyma_lutskykh_studentiv_tochka_zogu/ (дата звернення 30.04.2024 р.).
2. Кульчицький С. Голодомор 1932–1933 рр. в Україні як Геноцид. Київ: Наш час, 2008. 237 с. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/51425/14-Kulchytsky.pdf> (дата звернення 30.04.2024).
3. Голодомор в Україні. *Центурія*. 27 листопада 2021 р. <https://centuria-ua.com/golodomor-v-ukraini/> (дата звернення 30.04.2024).
4. Історія Голодомору. *Музей Голодомору*. URL: <https://holodomormuseum.org.ua/istoriia-holodomoru/> (дата звернення 30.04.2024).
5. Чорні дошки в Україні. *Музей Голодомору*. 16 грудня 2022 р. URL: <https://holodomormuseum.org.ua/news-museji/chorni-doshky-ukrainy-strata-holodom/> (дата звернення 30.04.2024).
6. Як говорити з дітьми про Голодомор: УІНП провів експертне обговорення про вивчення геноциду в освітніх закладах. *УІНП*. 24 листопада 2021 р. URL: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/yak-govoryty-z-ditmy-pro-golodomor-uinp-proviv-ekspertne-obgovorennya-pro-vyvchennya-genocydu-v-osvitnih-zakladah> (дата звернення 30.04.2024).